

התבוננות - חגים ומועדים

מטרות

- לבחון את חשיבותם ומשמעותם של החגים לפרט ולחברה.
- להעלות למודעות את העובדה שהחגים מושתתים על סמלים ועל ערכי יסוד של החברה.

אוכלוסיית היעד

גילאי 13 - 18

משך הפעילות

45 דקות

עזרים

- דף עם מילות השיר "התבוננות" / יצחק שיין,
- 2 כרטיסי משימה קבוצתית, קטעי קריאה (נספח).

מהלך הפעילות

שלב א' / במליאה

המנחה יכתוב על הלוח את השיר - או יחלק לכל שני משתתפים את דף מילות השיר.

המנחה יקרא את השיר בקול.

התבוננות / יצחק שיין

לומד מהצפורים

את גבולות החפץ.

מהעצים -

את תשיבות השרשים

וימריסי המים -

כוחו של אהוד.

שלב ב' / קבוצתי

למנחה: יש להקדיש לשלב זה לא יותר מ-10 דקות!

המשתתפים יתחלקו לקבוצות ויפעלו על פי כרטיס המשימה הקבוצתית.

כרטיס משימה קבוצתית

1. קראו את השיר והוסיפו לו שורה או שתיים.

2. שנו את שם השיר.

שאלות לדיון:

1. אילו ערכים, לדעתכם, טמונים בשורות השיר ובכותרת שהוספתם?

2. מהו הקשר בין מילות השיר (כולל אלה שהוספתם) לבין חיינו כיחידים וכעם? נמקו והתכוננו לדיווח במליאה.

דיווח במליאה.

שאלות לדיון:

1. הדובר בשיר הזה פונה אל הטבע כדי ללמוד מה חשוב ומשמעותי עבורו. (חופש, שורשים, איחוד). מהם המקומות או הזמנים שאפשר ללמוד מהם או לציין באמצעותם את הערכים החשובים לנו?
2. אברהם אבן שושן מגדיר ערך כ"נכס חומרי או רוחני", מילון רב מילים מגדיר ערך באופן שונה "אידיאל של אמונה והתנהגות שאדם משתדל לחיות לאורו" להבדיל מערך במובן של שווי ומחיר. בוויקיפדיה מצוין כי הערכים קובעים מה נכון וראוי בחברה מסוימת. האם אנחנו יכולים לומר שחופש, שרשים ואיחוד הם ערכים? נמקו.
3. האם אפשר באמצעות החגים לדון בערכים? מדוע?

כל קבוצה מקבלת כרטיס משימה קבוצתית וקטע קריאה אחד מתוך הקטעים שבנספח.

כרטיס משימה קבוצתית

לפניכם קטע קריאה.

קראו את הקטע וענו על השאלות הבאות:

1. מהם הצרכים והתפקידים שממלאים החגים?
2. בחרו במשפט או ברעיון שעורר את התעניינותכם והסבירו את הבחירה.
3. האם הקטע חידש לכם? מה חידש?
4. באיזה אופן מתקשר השיר שקראנו בראשית השיעור לקטע שקראתם?

דיווח הקבוצות.

שאלות לדין:

1. האם התעורר בקבוצתכם ויכוח במהלך הפעילות? אם כן, במה נחלקו הדעות בתוך הקבוצה או בין הקבוצות?
3. האם היה מכנה משותף בין הקבוצות? מהו?
4. מהם הערכים החוזרים על עצמם בכל החגים? מה ניתן ללמוד מזה?
5. האם יש חג שיש לו ערכים ייחודיים? מה ניתן ללמוד מזה?
6. האם לדעתכם חשוב לנהל דיון כזה? מדוע?
7. מה היו חושבים הורכם על הדין שניהלנו כאן?

לסיים ניתן לקרוא שוב את השיר "התבוננות".

א. קטעים מעובדים מתוך: כתבי הקודש של האדם החילוני, ד"ר מוטי נייגר מבית הספר לתקשורת במכללה האקדמית נתניה. אתר הסתדרות המורים בישראל, כתבי עת ומאמרים, חורף 2004.

1 המחקרים במדעי החברה מתמקדים בתפקידיו החברתיים של החג. לדעתם החג מהווה מנגנון לחיזוק הסולידריות בין בני אותה חברה ולחיזוק המחויבות שלהם לזהותם הקבוצתית. כאשר אנשים מזדהים עם הפעילות הטקסית של החג ועם הסמלים המשותפים, הם מביעים תחושת שייכות והזדהות עם החברה ועם ערכיה.

2 אחד ההיבטים של חיזוק הסולידריות החברתית מתבטא בין היתר בקביעת לוח-שנה משותף לבני אותה חברה. (על פי הכתוב במסכת ראש השנה במשנה (ב', ח-ט)). כל סטייה מהלוח המקובל שימשה תמיד סימן ואות שהקבוצה המתקנת מורדת בהנהגה הרשמית ופורשת מן הכלל. כך יש להבין את מעשהו של ירבעם בן-נבט (מלכים א', י"ב, 32-33). כאשר הוא העביר את חג ראש-השנה ("החג") מהחודש השביעי לחודש השמיני. המטרה שלו הייתה ברורה - להבדיל את ממלכת ישראל מממלכת יהודה: ³² וַיַּעַשׂ יִרְבְּעָם חָג בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי בַּחֲמִשָּׁה-עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ כַּחַג אֲשֶׁר בִּיהוּדָה, וַיַּעַל עַל-הַמִּזְבֵּחַ--כִּן עֲשָׂה בְּבֵית-אֵל, לְזַבַּח לְעֲגֵלִים אֲשֶׁר-עָשָׂה; וְהָעֵמִיד בְּבֵית אֵל, אֶת-כֹּהֲנֵי הַבָּמֹת אֲשֶׁר עָשָׂה. ³³ וַיַּעַל עַל-הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה בְּבֵית-אֵל, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי--בַּחֹדֶשׁ, אֲשֶׁר-בָּדָא מַלְבַּד (מַלְבּוֹ).

ומכאן הביטוי - "עושה שבת לעצמו", שבא לתאר את מי שאינו מקיים את מועדי השנה יחד עם הציבור שבתוכו הוא חי ומפגין בכך את רצונו להיבדל מן הכלל.

3 טריטוריה משמשת בדרך כלל בסיס לתחושת שותפות. עבור עם ישראל, שהיה חסר טריטוריה, יש לממד הזמן ערך גדול במיוחד. מכאן שאין להמעיט בחשיבות לוח השנה כמי שבא להבטיח את קיומם הבו-זמני של טקסי החגים ולטפח בכך את הסולידריות בין תפוצות העם.

תפקידו של חג אינו רק בטיפוח הסולידריות החברתית, אלא גם בחיזוק הזיקה לערכים ולאידיאלים המקובלים באותה חברה. בשגרת החיים אין אנו מגשימים את האידאלי והוא מיטשטש ומאבד מכוחו, לא מעט בעקבות התנגשות עם צרכים אחרים של החברה, כגון ערכי שימור של טבע ונוף מול הצורך בפיתוח כלכלי ותעשייתי. לעומת זאת, ביום החג אנו מבודדים את הערך המסוים שעליו מושתת החג, מתוך כלל הערכים שאנו מאמינים בהם, ומתמודדים איתו.

4

כל תרבות אנושית זקוקה למערכת של סמלים, טקסים ומנהגים המתמקדת בעיקר בחגים. הערך המצוי בבסיסו של החג, משותף לאומה כולה. יחד עם זאת, בכל דור ודור מפרשים אותו באופן שונה, בהתאם לנסיבות. לדוגמה, לגבי חג הפסח כחג החירות יש המפרשים חירות כשחרור מ"עבודה זרה" באשר היא ויש הרואים בחירות קריאה לדרור מעול העבדות הפיסית. ישנם מצבים בהם באותו דור עצמו, קבוצות חברתיות שונות נותנות לחג משמעות משלהן. הסמל המשותף "מצרים" או "יציאת מצרים", יכול לסמל לאנשים שונים ולקבוצות שונות משמעות שונה ועל כך מקובל לומר בחג הפסח -ש: "איש איש ויציאת מצרים שלו".

5

חנה סנש כתבה ביומנה:

"ערב יום הכיפורים. גם הערב לא אצום, כי אינני מרגישה צורך בזה. הערך הייחודי של הצום, לדעתי, הוא הבעת סולידריות עם כל היהודים בכל תפוצות העולם. אני מרגישה שיש לי דרכים אחרות להרגיש את השתייכותי ליהדות. אבל את תוכנו של היום אשמור - אעשה את הבדיקה, וידוי...רצוני להתוודות, לתת דין וחשבון לעצמי...זאת אומרת למדוד את חיי ומעשיי לעומת האידיאל הגבוה, הטוב ביותר אשר עמד לפניי - להשוות בין מה שהיה צריך להיות, לעומת מה שהיה".

6

המשורר אברהם שלונסקי כתב:

"אולי נחדש את המנהג היהודי הישן של הליכת איש אל בית רעהו לשם בקשת מחילה. הרי מנהג זה, בשעה שהמציאוהו - המציאוהו בני אדם, ורק הדת הפכה את המנהג למעשה של יראת שמים..."

ב. קטעים מתוך: "חגים ומועדים, ישראל 1987" / אליעזר שטרומ

1

מהו החג? או מהי המשמעות של חג יהודי לגבי ישראלי, שאינו שומר תורה ומצוות? אין לך דבר, שהשתרש בעמים, כמו החגים הלאומיים. ימי-החגים הם ימים, שבהם נעקרות הפלגנות והכיתתיות של ימות-החולין - ועולה הרוח הלאומית המאחדת. החג הוא מעין ניצוץ מיוחד, המאפיין את העם החוגג אותו. החג הלאומי מטשטש הבדלי-מעמדות מעצם היותו שווה לכל נפש ומשותף לכל חוגג. טוב לחברה לשבור את שיגרת-החיים איפוא. כמו כן החגים מהווים בעמים מהווים מקור פורה, המעשיר את הפולקלור, את השירה, את המוסיקה, את הזמר העממי ואת הספרות.

2

החג הוא הצורה הממשית, הממוסדת של החוויה הריגשית הקולקטיבית. החג מסמל את אוירת ה"ביחד" - בניגוד לפלגנות הנהוגה יותר בשאר ימות-השנה. על-פי אמירה זו ניתן לתפוס את החג כאמצעי לביטוי האמנה הלאומית המשותפת, שאינה באה, בהכרח, לידי ביטוי במעשיהם הרגילים של הבריות, בשגרת-חיייהם הקטנה והאישית. על-פי מימד זה אין החג מהווה ניתוק מימי-המעשה, אלא להיפך - הוא פורקנם. הוא הביטוי של התנועה הבלתי-פוסקת של החולין, כאילו היית אומר: אי-אפשר לחוש בתנועה הזאת אלא אם-כן אתה עוצר את מהלכה, כי רק דממת הגלגלים מזכירה את רעשם.

3

החגים היהודיים מאופיינים גם על-פי היסוד החברתי שבהם. החג הקבוע החוזר על עצמו במעגלי-השנה ונעשה למקור החיות החברתית מבחינת מילוי המצברים של היחיד. החגיגה בצוותא שוברת מחיצות ומדגישה את חוסר-האפשרות של חיים אינדיווידואליים שלמים ועצמאיים. מעצם טבענו קשה לנו לחגוג בגפנו. החגיגה לבד היא, לרוב, ביטוי לטרגדיה אישית ולניתוק מחיי הכלל. לעומת זאת היה החג היהודי סימן-ההיכר המרכזי של הדאגה למצבו הכלכלי והחברתי של הזולת. הקהילה דאגה תמיד לבודד, שיעשה את חגו בחברת אנשים, ואפילו כאלה שאינם מוכרים לו - ובלבד שלא יחגוג את החג בגפו. כך הדברים בפסח, הנפתח בהזמנה הנדיבה: "כל הנצרך יבוא ויאכל וכל הרוצה יבוא ויפסח"; כך בחג הסוכות - הסוכה פתוחה לאושפיזין, וכך אף המימונה והסהרנה.

4

לחג בכלל ולחג הישראלי היהודי בפרט ישנם תפקידים נוספים מלבד היותו הקשר החי לעבר והדבק החברתי להווה. החג הוא סמל פעיל לערכיה של החברה. ביום החג אנחנו מבודדים את הערך המיוחד לו ממכלול הערכים והאידיאלים של החברה וניצבים ביחידות מול הערך הבודד עד להפנמתו או עד להחזרתו בשנה הבאה. בימים הנוראים אנחנו מדגישים את ההיבטים האוניברסליים, הלא-בדלניים, של העם; "היום יַעֲמִיד בְּמִשְׁפַּט כָּל יִצְוֵי עוֹלָם" (מתוך פיוט הנאמר לאחר תקיעת שופר בראש השנה. בסוכות אנחנו מציינים את עראיותו של האדם, שבועות הוא חג חירות-הרוח, ופסח הוא חג החירות הלאומית ועוד. אין שום פסול בשינוי מתמיד של הערכים הנטענים בכל חג, שהרי "בכל דור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא עצמו יצא ממצרים" - ולכל דור יציאת מצרים שלו. ואפילו בעם מרובה דעות, עדות ועמדות כמו העם הישראלי.

